

ще не гарантують їх дотримання, відтак слід спрямувати зусилля на формування у майбутніх фахівців у процесі навчальної діяльності стійкої мотивації на збереження і зміцнення свого здоров'я, покращення працездатності шляхом виховання потреби в раціоналізації своєї життєдіяльності. Це створить підґрунтя для сприйняття індивідом навчання як діяльності, яку він сам планує і здійснює, використовуючи цінності фізичної культури як засіб професійного самовдосконалення.

2. Головними факторами залучення студентів до активних занять фізично-оздоровчої спрямованості виокремлено безперервну адаптацію фізкультурно-спортивної діяльності до потреб студентства, модернізацію системи керівництва цим процесом.

3. Визначено недостатній ступінь вираженості потреби у самовдосконаленні студентської молоді. Планування роботи над собою (через розробку та реалізацію індивідуальної програми фізичного самовдосконалення студентів із застосуванням корегувальних впливів на основі самозвіту, самокорекції, а також педагогічної допомоги з боку викладача університету) дозволило підвищити потребу у самовдосконаленні майбутніх фахівців.

Перспективи подальших розвідок напряму вбачаємо у вивченні впливу фізично-оздоровчої активності на самовдосконалення студентської молоді з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Афанасьєв В.В. Гіпокінезія студентів вищих учбових закладів / В.В. Афанасьєв, Ю.О.Мартинов, В.І. Шишацька, В.К. Щербаченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного

виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. – № 1. – С. 3–5.

2. Бех І.Д. Виховання особистості / І. Д. Бех: Підручник. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.: іл. ISBN 978-966-06-0490-2.

3. Сичов С.О. Методологічні проблеми прилучення студентської молоді до цінностей фізичної культури // Теорія і практика фізичного виховання. Науково-методичний журнал: Спеціальний випуск за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції “Здоров’я і освіта: проблеми та перспективи”. – Донецьк, ДонНУ. – 2008. – № 1. – С. 318–325.

4. Пономарев Н.И. Физическая культура и спорт в образе жизни студентов / Н.И. Пономарев, А.М. Катиков // Теория и практика физической культуры. – 1983. – № 4. – С. 37–39.

5. Психологічний словник / [за ред. В.І. Войтка]. – К.: Либідь, 1982. – 215 с.

6. Коберник О.М. Життєва активність учнів сільської школи: зміст, складники та індикатори / О.М. Коберник // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 4. – С. 51–60.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Собко Сергій Григорович – завідувач кафедри фізичного виховання і оздоровчої фізичної культури, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання і оздоровчої фізичної культури Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: активність студентської молоді, теоретико-методичні засади футболу.

Собко Наталія Григорівна – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри фізичного виховання і оздоровчої фізичної культури Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: теоретико-методичні основи фізичного виховання студентської молоді, управлінська діяльність фахівця сфери фізичного виховання.

УДК 371.134+378.041

АВТОРСЬКА СПРОМОЖНІСТЬ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮВАЛЬНИЙ ФАКТОР КОМПОЗИТОРСЬКО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Тетяна СТРАТАН-АРТИШКОВА (Кіровоград)

Постановка проблеми. Сучасний етап динамічного розвитку нашого суспільства пов'язаний із інноваційними процесами в освіті, що потребує розв'язання актуальних завдань, зумовлених об'єктивною потребою суспільства у конкурентоспроможних фахівцях, здатних орієнтуватися в розмаїтті протиріч сучасного світу, адекватно оцінювати навколишню дійсність, демонструвати високий рівень

професіоналізму, визначати способи саморозвитку і самореалізації.

Акцентуючи увагу на значущості розвитку і формуванні творчої особистості майбутнього вчителя мистецтва, педагоги-музиканти (О. Олексюк, Г. Падалка, А. Растрігіна, О. Рудницька, О. Отич та ін.) підкреслюють такі змістові компоненти: естетичний досвід і ціннісні орієнтації, здатність до спілкування з

художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та вдосконалення власної почуттєвої культури (О. Рудницька); готовність особистості до аматорської й професійної мистецької діяльності, оволодіння її технікою та технологією (О. Отич); художнє самопізнання, творча самореалізація особистості, творче використання художньо-інтерпретаційного досвіду (О. Олексюк); особистісний творчий вияв (В. Орлов); розвиток суб'єктних характеристик майбутнього фахівця (А. Растрігіна); здатність творчо діяти (Г. Падалка), бути авторами у професійній діяльності, «архітектором» і «будівником» власного життя.

Слушним є вислів Л. Масол про те, що загальна освіта має передбачати не тільки виховання грамотного споживача художніх цінностей (перцепіента), а й розвиток «авторської здатності», спроможності виступити ініціатором того чи іншого мистецького задуму, втілювати його у власній творчій діяльності, бути перформативним – оригінальним і виразним у його презентації назовні [3, с. 108]. Це положення є цілком слушними, оскільки підкреслює важливість «авторства» самого вчителя, володіння цим мистецтвом, тобто здатністю і спроможністю формувати цю якість у своїх вихованців. Тому метою вищої музично-педагогічної освіти є підготовка такого фахівця, який не тільки має орієнтуватися в освітніх інноваціях, застосовувати їх у педагогічній діяльності, володіти різними технологіями викладання відповідної дисципліни, але й здатний як творча особистість до самостійного творчого пошуку, самовираження і самореалізації у власній творчості і життєдіяльності.

Джерелом творчої самореалізації, яка відображає міру актуалізації особистісних якостей, є здатність майбутнього вчителя до власного творення, до «композиторства». Саме у складному процесі композиторсько-виконавської діяльності, що ґрунтується на художній інтерпретації [від задуму художнього образу, проекту музичної композиції – до її творчої презентації під час колоквиумів з музично-інструментальних дисциплін, семінарських і практичних занять з музично-теоретичних дисциплін («Теорія музики та сольфеджіо», «Гармонія», «Аналіз музичних творів», «Поліфонія»), творчих завдань з дисциплін «Акомпанемент та імпровізація», «Основи музичної композиції», «Основи композиторської майстерності», «Шкільний пісенний репертуар», «Режисура видовищних заходів», а також презентації власних творчих проєктів у загальноосвітніх, дошкільних та інших соціальних закладах (музичні школи,

школи мистецтв, дитячі юнацькі центри тощо] здійснюється самовираження і самоактуалізація майбутніх фахівців, самореалізація власних сил, здібностей, обдарувань, можливостей, розкриття всіх резервів творчої активності особистості, всього комплексу індивідуально-особистісних якостей [4], опредметнення сутнісних сил особистості в різноманітній соціальній діяльності [1, с. 147], що призводить до перетворення особистості на суб'єкта власного життя і професії [5]. У такій діяльності виявляється діалектичність розвитку особистості, оскільки віддаючи себе, свої сутнісні сили і здібності діяльності, особистість водночас здобуває їх, але вже у новій якості – авторській спроможності, яка набуває інтегративного характеру і містить внутрішні індивідуально-особистісні характеристики, здатності, якості і властивості, що складають її сутність і виявляються у соціально-педагогічній діяльності майбутнього вчителя.

Мета статті: розкрити значущість формування авторської спроможності як інтегрованої особистісної якості майбутніх учителів музичного мистецтва через залучення їх у композиторсько-виконавську діяльність.

Виклад основного матеріалу. Втілюючи у життя індивідуальні цінності, досягаючи свідомої мети, реалізуючи й розвиваючи особистісні якості у діалоговій взаємодії з мистецтвом у різних видах творчо-виконавської діяльності, у «предметній реальності соціально значущого внеску», майбутній фахівець стверджує себе як неповторну особистість, котра здатна досягнути до широких творчих узагальнень, демонструвати небайдужість до навколишнього світу, усвідомлювати духовну цінність мистецьких творів, гармонію й красу людського духу, а головне – свою причетність до створення цих цінностей [6]. Тому висока розвиненість культури художнього сприйняття, музичних і художньо-проектувальних здібностей, здатність до емпатійного перевтілення й оригінальність розв'язання проблеми, музично-теоретична грамотність і художня ерудованість, гнучкість і креативність мислення, здатність до аналізу та самоаналізу, готовність до інноваційної (творчої) діяльності, самостійність творчого пошуку, спроможність виступити автором твору, видовищного заходу і проєкту, здатність залучити у процес самотворчості студентів інших курсів і спеціальностей, презентувати свій власний проєкт в інших загальноосвітніх закладах (загальноосвітніх і музичних школах, дитячих юнацьких центрах, школах мистецтв, дитячих садках та ін.), вплинути на внутрішній світ вихованців засобами власної творчості – змістові компоненти авторської спроможності вчителя,

наявність яких дає змогу майбутнім фахівцям творчо діяти в навколишньому середовищі і професійній діяльності.

Феномен інтегрованої авторської спроможності як системоутворювального фактору особистісної самоорганізації, саморозвитку, самореалізації, самовираження і самоактуалізації зумовлює розуміння значущості композиторсько-виконавської діяльності у формуванні цієї професійно-особистісної якості майбутніх фахівців-музикантів. Композиторсько-виконавська діяльність, що пов'язана з відмовою від штамів, стереотипів у навчанні як контрольований і спеціально організований процес передбачає досягнення змін керованого об'єкта (студентів), вияву «авторської спроможності» майбутніх учителів на основі цілеспрямованих раціонально-вольових і професійних дій, особистісно-творчої позиції як викладача, так і самого студента.

У тлумачному словнику української мови термін «спроможний» означає: 1) який має здатність виконувати, здійснювати, робити і т. ін. що-небудь; 2) який має здібності до чого-небудь, уміє здійснювати, виконувати щось; 3) який може, має можливості здійснити що-небудь; 4) який має певну природну здатність до чого-небудь і пояснюється так: 1) властивість за значенням «спроможний» [в ній (практичній роботі) він не лише показав свої спроможності, але й сам набув сталої спеціальності; однією з головних засад мистецтва, художньої прози зокрема, є внутрішня спроможність автора до аналізу життєвих явищ, здатність бачити в них нове, не помічене іншими]; 2) здатність до здійснення чого-небудь; 3) наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь; можливість.

Ключовими термінами у визначенні цього поняття є: природна здатність (здатки), здібності, уміння, можливості, тобто конкретні внутрішні компоненти, котрі забезпечують її цілісність, є взаємозумовленими, взаємопов'язаними і взаємодіючими.

Поняття «спроможний» у ХІХ ст. ототожнювалося з поняттям «потенціальний» і надалі набуло тлумачення в контексті поняття «потенціал» як сукупність джерел, можливостей, засобів, які можуть бути використані для рішення будь-якого завдання. Досліджуючи етимологію цього поняття, науковці підкреслюють, що поняття «потенціал», уведене у науковий обіг Аристотелем (від грецького *dinamis* («можливість»)), надалі набуває семантичного значення з латинської «*potentia*» як «сила, можливість». Згідно Аристотелевської концепції під потенціалом слід розуміти те, завдяки чому «*potentia*» (можливість) переходить в «*actus*» (дійсність), тобто потенційність в актуальність [2]. При цьому

актуалізацією потенційності супроводжується будь-яка зміна, тобто спроможність – це не тільки наявність можливостей або досягнення певного рівня розвитку здібностей і якостей, а й їх реалізація у професійній діяльності, де вони розвиваються й формуються (Л.Виготський, Г.Костюк, К.Платонов, Б.Теплов, С.Рубінштейн та ін.), оскільки досягаючи певного рівня сформованості, внутрішні якості і механізми набувають сили зовнішнього впливу на особистість, стають детермінантою її розвитку.

Автор (від лат. *au(s)tor* – творець) – людина, що створює художній, науковий або інший твір. У словникових джерелах поняття «автор» і «композитор» ототожнюються [623]. Композитор (лат. *Compositor* – автор, творець) означає – автор музичного твору. Поняття «композитор» має спільні ознаки з поняттям «артист». Артист (*фр. artiste – митець*) – особа, яка професійно займається мистецтвом. Музикант – виконавець (співак, інструменталіст, диригент), що виступає на оперній сцені або концертній естраді. В широкому розумінні артист – будь-який діяч мистецтва, а також і композитор. У нашому дослідженні це визначення набуває важливого значення, оскільки підтверджує складність і об'ємність змісту авторської спроможності як викладача, так і студента: процес творення і виконання, грамотний нотний запис й оформлення музичного твору, інтерпретація, оприлюднення власних музичних композицій, сценічно-виконавська майстерність, вміле використання у проектуванні і плануванні заняття, володіння методикою навчання, технікою художньо-педагогічного спілкування.

Впроваджуючи у науковий обіг поняття «авторська спроможність», ми визначаємо її як інтегровану професійно значущу особистісну якість, сформованість якої констатує якісне перетворення майбутнім вчителем свого внутрішнього світу й призводить до принципово нового його стану, спонукає до творчого самовияву, до роздумів щодо свого внеску, місця, сенсу в професії, житті, внаслідок чого студент виступає учасником і творцем нових художніх цінностей, автором, композитором, виконавцем, усвідомлює свою значимість в соціумі, відчуває потребу в активній діяльності, реалізації власних творчих планів у життя, що призводить до виконання соціально-педагогічної функції творчо-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Основою, що дає змогу вчителю музичного мистецтва «розкриватись» і самовиражатись є наявність психолого-педагогічних якостей і механізмів, індивідуально-особистісних характеристик, котрі містять необхідність «вивільнення». Внутрішні художньо-особистісні «резерви», утворюють значний синергетичний

ефект, набувають сили зовнішнього впливу на особистість й стають значущою детермінантою її розвитку.

Авторська спроможність виявляється у здатності сприймати, інтерпретувати, творити власні музичні образи, що, уможлиблює, в свою чергу, забезпечити потреби і можливості самореалізації майбутніх фахівців у культурно-освітньому просторі, адже власно створені музичні твори і художні образи, творчі проекти і видовищні заходи як здобуток власного творчого досвіду, як авторство, що безпосередньо звернено до інтелектуальної та сенсорної сфери автора-виконавця, його емоцій та почуттів, мають спрямовуватися на те, щоб не тільки створити свій власний твір, а й надати йому змістовності й оригінальності, «захопити» учасників власного проекту, слухачів, створити атмосферу співчуття і співпереживання, стимулювати емоційні реакції тих, хто сприймає, спричинити розвиток креативності суб'єкта сприймання і його потреби у самовираженні у власній творчій діяльності. Тому стає очевидним, що ефективність викладання фахових дисциплін не може обмежитись копіюванням готових зразків виконавської інтерпретації того чи іншого твору, зведенням творчо-виконавської діяльності до виконання стереотипних дій за тим чи іншим шаблоном, виконанням сталих практичних завдань під час вивчення музично-теоретичних, музично-виконавських, практично-методичних дисциплін, виконанням одного й того ж хорового або оркестрового репертуару, демонстрацією одних і тих же методів навчання.

Під час вивчення фахових дисциплін майбутні учителі оволодівають знаннями та практичними вміннями з предметів циклу музично-теоретичних та музично-виконавських дисциплін, методики музичного виховання, формують здатність адекватно оцінювати художні явища, критично мислити, успішно здійснювати педагогічну діяльність. Але важливо збагатити навчальний процес методами, способами і прийомами, які б стимулювали оригінальні вияви особистісних реакцій студентів, створити необхідні умови для їх самовираження у самотворчості, розвинути інтерес і потребу відчувати себе автором, композитором, виконавцем, творцем. У цьому процесі пріоритетними мають бути не тільки прагнення студентів оволодіти творчо-виконавськими компетенціями (аксіологічними, художньо-інтерпретаційними, сценічно-виконавськими, самостійно-пошуковими, творчо-проектувальними, рефлексивно-оцінювальними), а й викладача, який має сприяти формуванню цих компетенцій, і на цій основі розвинути в студентів ціннісно-

мотиваційну сферу, бажання творити, бути індивідуально-неповторним у власній творчості.

У процесі самотворчості, створюючи нове, особистість звертається до майбутнього, творить й видозмінює своє теперішнє, формує здатність творити, імпровізувати, інтерпретувати, виконувати, презентувати, що супроводжуються «спалахами творчої інтуїції, творчої уяви, станом інсайту, художнім осяянням» [4].

Висновки. У процесі власного творення фіксується активність особистісних засад, момент творчої свободи і самостійності, творчого осяяння і вивільнення, актуалізується набутий художньо-пізнавальний і музично-виконавський досвід, що спирається на інтуїцію, емпатію, рефлексію. Якісні характеристики авторської спроможності (емоційно-образне мислення, індивідуальна неповторність, здатність до співпереживання, ідентифікації, творчого самовираження, креативності, емпатії, рефлексії, оцінки та самооцінки) формуються через засвоєння різних взаємопов'язаних видів і форм художнього мислення, сприйняття музичних творів різних за жанрами і стилем, музично-виконавського аналізу-інтерпретації, самостійній творчо-пошуковій діяльності.

Авторська спроможність майбутнього вчителя музичного мистецтва плідно формується у композиторсько-виконавській діяльності, що зумовлюється і передбачає сформованість професійно значущих особистісних якостей майбутнього вчителя, і, у свою чергу, благотворно впливає на розвиток цих інтегрованих якостей, властивостей та «здатностей», що концентруються у змісті авторської спроможності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бондаревская Е.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е.В.Бондаревская, Кульневич С.В. – Ростов-на-Дону: Творческий центр «Учитель», 1999. – 560 с.
2. Завалко К.В. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти: [монографія] / К.В.Завалко: Друкарня «Черкаський ЦНП», 2013. – 520 с.
3. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
4. Олексюк О.М. Творча самореалізація майбутнього фахівця-музиканта в інтерпретаційному процесі / Наукові записки Тернопільського ДПУ імені В.Гнатюка / Серія: Педагогіка. – 1999. – №3. – С. 116 – 120.
5. Отич О. М. Теорія і практика художньо-естетичного розвитку майбутнього фахівця у системі професійної освіти / О. М. Отич // Зб. наук. праць Бердянського педагогічного університету. – № 2. Серія Педагогічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2006. – С. 72-80.

6. Падалка Г. М. Художньо-педагогічна інтерпретація музики в структурі професійної підготовки музиканта педагога / Г. М. Падалка // Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – Вип. 5. – С. 3-11.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стратан-Артишкова Тетяна Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: творчо-виконавська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

УДК 371

РОЗВИТОК ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СВІТУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В ПРАЦЯХ Н. ЗАГЛАДИ

Артем СТРИЖАКОВ (Кіровоград)

У сучасних умовах соціально-економічних і політичних змін української держави суттєвого значення набувають питання духовного розвитку особистості. Саме тому в державних документах (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закони України “Про освіту”) однією з основ модернізації освіти, проголошено пріоритетність підвищення морально-соціального рівня молодого покоління, а провідним завданням виховання – розвиток у дитини духовних цінностей, духовного здоров’я як домінуючого начала у структурі особистості.

Сьогодні все більше вчителів та вихователів починають розуміти, що виховати моральну дитину без опори на традиційні основи християнського віровчення дуже складно, і робота з духовно-морального виховання має бути безперервною, із урахуванням вікових особливостей дитини, її індивідуальних якостей.

Духовний розвиток психологи розуміють як “ієрархію метамотивів та потреб, виходячи з яких, особистість оцінює себе, інших, довкілля, і найсуттєвішими для духовного розвитку є такі потреби: самоповага, пізнання світу, себе, сенс життя, сприймання та створення краси, здійснення добра та справедливості, досягнення психічної досконалості”. Отже, ми бачимо, що духовність розглядається психологами як інтегрована якість особистості, що поєднує всі її риси – інтелектуальні, моральні, вольові, фізичні, естетичні з пріоритетом чомусь “самоповаги”, що аналогічно, з погляду релігії, до “гордошів”. В українському педагогічному словнику зазначено: духовність – індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити, діяти «для інших». Під духовністю розуміють першу з цих потреб, під душевністю – другу. Душевність характеризується добрим ставленням людини до оточуючих, готовністю прийти на допомогу, розділити радість і горе. З нею співвідноситься

потреба пізнання світу, себе, смислу і призначення життя. Людина духовна у тій мірі, в якій вона замислюється над цими питаннями і прагне дістати на них відповідь. Втрата духовності рівнозначна втраті людяності [3, с.50]. О.В. Сухомлинська пов’язує духовність зі сферою культури. За її словами, духовність – це складний психічний феномен самоусвідомлення особистості, внутрішнє сприймання, привласнення нею сфери культури, олюднення, вростання в неї і розуміння як власного надбання [6, с.1]. Заслугує на увагу й така думка, що духовність належить до найбільш загальних, граничних характеристик людини та її життя. Відтак, її не можна визначити за допомогою звичайної логічної дефініції – через рід і видові ознаки можна означити лише їхні певні контури, а саме: здатність і потреба орієнтуватись у житті, вищі, універсальні цінності Істини, Добра, Краси в єдності [4, с.50]. У такому розумінні духовність виступає як ідеал, до якого прагне людина та людство у власному духовному самовдосконаленні.

Дехто з учених вважає, що не можна сказати, що ця людина має духовність, а ця ні. На їхній погляд, духовність – це “животворче джерело людини та її життя, яке потребує того, щоб його відкрили та доклали безперервних зусиль для його збереження” [4]. І далі дають яскраве порівняння з криницею, для користування якою потрібно віднайти підземне джерело, відкопати його і постійно стежити, щоб туди не потрапили бруд і сміття, щоб його не засипало землею. Тому можна сказати про людину, що вона духовна лише тоді, коли вона чинить і діє як духовна істота. З такою позицією і ми цілком погоджуємось і поділяємо її.

Духовність, як і всіляке інше поняття, є поліаспектним у своїй змістовій характеристиці. Духовність – це не якась особиста якість чи риса характеру, а своєрідний інтелектуально-чуттєвий, емоційний стан особистості, що протікає на позитивному тлі поведінки і